

Magdalena Jankosz

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0002-8249-9612>

Wiesław Przyczyna

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0001-8445-0401>

Metafory w języku pandemicznym polskiego episkopatu

Wprowadzenie

Polski episkopat dość szybko zareagował na napływające z innych państw informacje o prawdopodobieństwie rozpoczęcia się epidemii w Polsce. Już 28 lutego 2020 roku pojawił się pierwszy dokument przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski (dalej: KEP) dotyczący tego tematu. Później regularnie publikowane były kolejne komunikaty, listy oraz orędzia przewodniczącego KEP lub całej Konferencji czy też poszczególnych jej organów. Kościół w Polsce musiał bowiem ustosunkować się do tego problemu z różnych względów. Przede wszystkim pandemia była najważniejszym tematem społecznym w analizowanym okresie, poza tym poszczególne restrykcje wprowadzane przez władze znacząco wpłynęły na możliwość wypełniania praktyk religijnych (ograniczenia liczby osób w świątyniach), zmieniły także obrzędowość (np. rezygnacja z korzystania z wody święconej przy wejściu do kościoła¹, przyjmowanie komunii świętej na rękę).

Celem artykułu jest pokazanie, w jaki sposób Kościół katolicki w Polsce reprezentowany przez episkopat w swoich listach i komunikatach od marca 2020 roku do sierpnia 2021 roku wypowiadał się na temat pandemii COVID-19. Podjęty

¹ O kontrowersjach na ten temat pisze m.in. M. Gonera (Gonera 2020: 94–96).

w artykule problem zawiera się w pytaniu, czy w języku biskupów w odniesieniu do tej choroby pojawiały się metafory i jaką rolę one odgrywały. Aby znaleźć odpowiedź na to pytanie, przeanalizowano 37 dokumentów dotyczących pandemii opublikowanych na stronie Konferencji Episkopatu Polski (KEP) (<https://episkopat.pl/dokumenty-na-czas-epidemii-koronawirusa>). Wśród nich znajdują się listy pasterskie KEP (5), apele (6), komunikaty (15), tzw. słowa (3), orędzia (2), a także 1 stanowisko, 1 podziękowanie, 1 nota, 1 zarządzenie, 1 wskazanie oraz 1 oświadczenie². Metodą badawczą wykorzystaną w pracy była klasyczna analiza językowa, jak również krytyczna analiza dyskursu, ponieważ zbadanie języka bez odwołania się do szerszego kontekstu społecznego w stosunku do wybranego zagadnienia nie jest możliwe. Takim kontekstem był na przykład język polityków dotyczący pandemii, dlatego stanowiąc on będzie punkt odniesienia w prezentowanych badaniach³.

1. Metaforyczny sposób mówienia o chorobach i zarazach

Od czasu opublikowania pracy George'a Lakoffa i Marka Johnsona (1988) wiadomo, że metafora nie jest tylko środkiem stylistycznym stosowanym przez poetów w celu podniesienia walorów artystycznych ich utworów. Jest ona także wykorzystywana w codziennych wypowiedziach. Wpływ na to mają dwa główne czynniki. Po pierwsze, metafory dotyczą nie tylko języka, ale także procesów poznawczych. Po drugie, są one bardzo głęboko zakorzenione w naszym doświadczeniu. Metafory pomagają nazwać to, co nieznanne, za pomocą pojęć oswojonych i zrozumiałych. „Istotą metafory jest rozumienie i doświadczenie pewnego rodzaju rzeczy w terminach innej rzeczy” (Lakoff, Johnson 1988: 27), co sprawia, że zjawiska obce stają się bliskie i znajome.

² W źródłach podanych na końcu tekstu podano tylko te dokumenty, w których odnaleziono metafory i do których autorzy bezpośrednio się odwołują.

³ Listy czy komunikaty episkopatu podobnie jak wypowiedzi polityków mieszczą się zarówno w systemie komunikowania publicznego, jak i komunikowania instytucjonalnego (Przyczyna, Skowronek 2006a: 15).

Ta właściwość metafory wykorzystywana jest m.in. w różnych wypowiedziach dotyczących chorób, zarazy. Dotyczy to zwłaszcza chorób stosunkowo nowych. Łatwiej jest zrozumieć ich istotę, gdy odniesie się je do zjawisk powszechnie znanych. Przenośne określanie chorób opisała dokładnie m.in. Susan Sontag w swoich esejach dotyczących metaforyki takich chorób jak AIDS czy rak, a wcześniej gruźlica. Autorka w *Chorobie jako metaforze* z 1977 roku, a potem w tekście *AIDS i jego metafory* pokazuje, że powszechne jest zestawianie tych chorób z wojną, z walką (choroba atakuje, jest wrogiem, trzeba z nią walczyć, trzeba ją zniszczyć). Píše m.in.: „Obecnie jednak, w odniesieniu do raka, porównania z obłąčeniem i wojną nabrały szczególnej dosłowności i mocy. Nie tylko opisuje się w ten sposób kliniczny rozwój choroby i jej leczenie, lecz również sama choroba postrzegana jest jako wróg, z którym społeczeństwo toczy wojnę” (Sontag 1999: 70). Metafory wojenne osadzają chorobę w określonym kontekście, jednocześnie silnie ją stygmatyzują. Są one jednak nierozzerwalnie związane z językiem medycyny. Monika Sznajderman w książce *Zaraza. Mitologia dżumy, cholery i AIDS* pisze, że już w średniowieczu zarazę wyobrażano sobie jako strzały zsyłane przez Chrystusa lub aniołów na ziemię (Sznajderman 1994: 34). Autorka wspomina także o mówieniu o chorobie za pomocą metafor klęsk żywiołowych, najczęściej pożaru czy powodzi. Metafory takie podkreślają nagłość choroby i jej zakres. Podobnie bowiem jak pożar czy powódź również przychodzi ona niespodziewanie i ma duży zasięg. Agnieszka Wojtukiewicz, która przeanalizowała wypowiedzi medialne dotyczące COVID-19, sugeruje, że jedną z przyczyn popularności metafor klęsk żywiołowych w kontekście tej konkretnej choroby „jest powszechność katastrof w XXI wieku: trzęsienia ziemi, huragany, tsunami w różnych częściach świata każdego roku poruszały opinię publiczną. Dzięki temu być może łatwiej ludziom odnaleźć się w sytuacji pandemii i znaleźć punkt odniesienia” (Wojtukiewicz 2020: 61)⁴.

⁴ A. Wojtukiewicz wyróżniła osiem grup metafor stosowanych w odniesieniu do pandemii COVID-19. Są to metafory: związane z wojną i walką; związane z przemocą, terrorem; związane z czasem; metafory kryminalne; związane z klęskami żywiołowymi; związane z kolorami; animizację; inne (Wojtukiewicz 2020: 57).

Powszechność stosowania metafor w odniesieniu do chorób i zarazy pozwala się spodziewać, że również w analizowanych dokumentach dotyczących pandemii COVID-19 pojawi się ten środek językowy.

2. Rodzaje metafor w dokumentach biskupów

Język, którym posługują się polscy biskupi na przykład w swoich listach, jest dość często silnie zmetaforyzowany⁵. Według Katarzyny Skowronek metafory te łączą się na ogół z wartościowaniem. Jest ich na tyle dużo, że autorka nazywa dyskurs episkopatu metaforycznym. Pojęciem, które obrazowane jest za pomocą metafor, jest choćby „alkoholizm”. Badania wykazują, że zestawiany jest on często z katastrofą, chorobą i bestią (Skowronek 2006b: 162). Jeśli chodzi o metaforyczne określenia pandemii, to w analizowanym materiale odnaleźć można kilkanaście przenośni odnoszących się do niej. Są to metafory wojenne. Dziewięć z nich polega na zestawieniu choroby ze słowem „walka”. Dwa razy pojawiają się one w tytułach: „Podziękowanie bp. Romualda Kamińskiego, Przewodniczącego Zespołu KEP ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, za inicjatywy wspierające lekarzy w walce z koronawirusem, 1 kwietnia 2020 r.” oraz „Apel Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski o porozumienie ponad podziałami w czasie walki z koronawirusem, Warszawa, 3 kwietnia 2020 r.”. Pozostałe metafory wykorzystywane są w treści dokumentów: „Dziękuję tym, którzy — w różnych obszarach życia publicznego — prowadzą z oddaniem walkę o nasze zdrowie i bezpieczeństwo, ryzykując niejednokrotnie własnym zdrowiem i życiem” (Orędzie telewizyjne przewodniczącego KEP z 14 marca 2020 roku); „Konieczne dla walki z epidemią ograniczenia swobody przemieszczania się i gromadzenia są szczególnie bolesne

⁵ Jest to jedna z cech wyróżniających język religijny, reprezentowany także w dokumentach episkopatu. Inne jego cechy, wskazane przez M. Wojtak, to m.in. hieratyczność związana z obecnością archaizmów i form przestarzałych (gramatycznych i leksykalnych); leksyka książkowa oraz oficjalna; figuratywność; profesjonalność (wyspecjalizowana leksyka o długiej tradycji użycia), a także innowacje terminologiczne, jak również potoczność (poza niskimi rejestrami) (Wojtak 1994: 134).

dla wiernych, pozbawionych bezpośredniego dostępu do Eucharystii i sakramentów Kościoła” (Nota Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski w związku z pandemią koronawirusa z 1 kwietnia 2020 roku); „W całej Ojczyźnie, w wielu środowiskach, pojawiają się różnorodne inicjatywy mające wspierać najbardziej utrudzone walką z koronawirusem grupy i środowiska zawodowe”; „Wszystkim, którzy angażują się w walkę z pandemią, wszystkim ich wspierającym, wszystkim chorym i objętym kwarantanną z serca błogosławieć” (Podziękowanie bp. Romualda Kamińskiego, Przewodniczącego Zespołu KEP ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, za inicjatywy wspierające lekarzy w walce z koronawirusem, 1 kwietnia 2020 roku); „Czas walki z koronawirusem wymaga ponadto zawieszenia walk politycznych” (Apel Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski o porozumienie ponad podziałami w czasie walki z koronawirusem, Warszawa, 3 kwietnia 2020 roku); „Kościół ze swej strony wspiera walkę z koronawirusem przez wytrwałą, codzienną modlitwę duchownych, osoby życia konsekrowanego i wiernych świeckich jak i przez konkretną pomoc personalną i materialną, świadczoną przez Caritas, duchowieństwo, zgromadzenia zakonne, wiernych świeckich czy zaangażowanie wolontariuszy” (List Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski do Premiera, 15 kwietnia 2020 roku); „Siła do walki z epidemią oraz siła przywracania zwyczajnej aktywności w naszym kraju, znajduje swoje źródło w sile ducha, a ta została nam dana w Jezusie Chrystusie” (Słowo Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski wobec zmniejszania ograniczeń liczby osób mogących uczestniczyć w zgromadzeniach religijnych, 14 maja 2020 roku). Metaforyka wojenna widoczna jest także w zdaniach: „Odczytując ten szczególnie znak czasu, wyrażamy szacunek i uznanie dla wszystkich, którzy w tych dniach, pełniąc swą publiczną służbę, stają na pierwszej linii zmagania o nasze zdrowie i życie” (Oświadczenie Rady ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski „Czas odpowiedzialności, solidarności, sprawiedliwości”, Wrocław, 26 marca 2020 roku) oraz „Polska doświadcza realiów batalii z wirusem COVID-19 od pierwszych dni marca. Z prawdziwym podziwem, uznaniem, wdzięcznością patrzymy na tych, którzy stają

na pierwszych liniach frontu troski o nasze życie i zdrowie, o zachowanie maksymalnej, dostępnej w zmieniających się warunkach, normalności życia codziennego” (Podziękowanie bp. Romualda Kamińskiego, Przewodniczącego Zespołu KEP ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, za inicjatywy wspierające lekarzy w walce z koronawirusem, 1 kwietnia 2020 roku).

Pojawiły się także trzy metafory klęsk żywiołowych (pożaru): w Komunikacie Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski w związku z możliwością pojawienia się koronawirusa na terenie Polski z 28 lutego 2020 roku mowa o „ewentualnych ogniskach tego zjawiska”, w Komunikacie Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski ws. zagrożenia koronawirusem z 10 marca 2020 roku sformułowane zostaje wezwanie „módlmy się o wygaśnięcie epidemii”, powtarza się ono także w Zarządzeniu nr 1/2020 Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z dnia 12 marca 2020 roku: „Módlmy się o wygaśnięcie epidemii. Zgodnie z Tradycją Kościoła zachęcamy do śpiewania w naszych kościołach suplikacji »Święty Boże, Święty Mocny... Od powietrza, głodu, ognia i wojny, zachowaj nas Panie«”. Metafor związanych z powodzią nie odnaleziono w analizowanym materiale, ani razu nie pojawia się w nich choćby wzmianka o kolejnej „fali” epidemii.

3. Charakter metafor w dokumentach biskupów

W analizowanych 37 dokumentach biskupów odnaleziono łącznie piętnaście metafor dotyczących pandemii COVID-19. Żeby zobaczyć, że jest to stosunkowo niewielka liczba, warto porównać ją z liczbą metafor wykorzystanych w czasie jednej tylko konferencji rządu z analizowanego okresu. Pojawia się tam ich kilkadziesiąt (Jankosz 2021). Znaczący jest także charakter metafor w języku episkopatu. Dominują określenia neutralne, nienacechowane⁶. W wypowiedziach polityków

⁶ Niewielka liczba metafor mogła wpłynąć na to, że w ocenie R. Pastwy język KEP w odniesieniu do pandemii był językiem dystansu, językiem neutralnym, o charakterze na ogół administracyjno-pasterskim. Metafory są bowiem czynnikiem, który wpływa na emocjonalizację przekazu, rzadko zauważaną w analizowanych dokumentach (Pastwa 2021: 185).

metafory silniej wpływają na emocjonalizację przekazu, np. „Szanowni państwo, COVID atakuje wszystkich, atakuje coraz częściej ludzi młodszych” (Jankosz 2021: 80). W dokumentach biskupów nie ma ani jednej metafory kryminalnej czy odsyłającej do przemocy albo terroru. Oprócz wymienionych powyżej przykładów nie ma w analizowanym materiale metafor, które miałyby za zadanie budzić lęk, grozę, straszyć. Metafora wojny i walki w odniesieniu do choroby jest ponadto czymś tak powszechnym, że nie podkreśla wyjątkowości COVID-19 na tle innych chorób. Poza tym metaforyka ta nie jest w żaden sposób rozbudowywana, nie pojawia się terminologia militarna z wyjątkiem kilku przywołanych, mało specjalistycznych określeń: batalia, pierwsza linia frontu, walka. W wypowiedziach polityków pojawia się zaś np. baza, bufor, odwód. Mało jest też metafor klęsk żywiołowych, często wykorzystywanych w języku polityków. W wypowiedziach polityków znacznie bardziej rozwinięta jest metaforyka dotycząca powodzi, np.: „fala”, „napływ”. Do metaforyki pożaru, jako innej klęski żywiołowej zestawianej z pandemią, odsyłają z kolei choćby takie określenia jak: „ogniska zakażeń”, „kwestią zgaszenia i wciśnięcia hamulca awaryjnego”; „Gdy lasy płoną, nie czas żałować róż”; „Nie zaogniajcie obecnej sytuacji” (Jankosz 2021: 80–82).

W dokumentach biskupów nie odnajdujemy tej terminologii. Pandemia nazywana jest tam czasem trudnym (np. „Znajdujemy się w momencie, gdy cały świat, w tym także nasza Ojczyzna, przeżywa trudny czas, pełen cierpienia i niepewności z powodu pandemii koronawirusa”. Komunikat z posiedzenia Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski, Jasna Góra, 2 maja 2020 roku), ale nie jest jej odbiór wzmacniany za pomocą metafor. Przy uwzględnieniu faktu, że metaforyczne obrazy, w tym także te silnie nacechowane, są jednym z powszechniejszych środków leksykalnych wykorzystywanych w języku episkopatu (Skowronek, Przyczyna 2007: 58)⁷, jest to dość zaskakujące.

⁷ O tym, że metafory te bywają też niespójne i nazbyt skomplikowane znaczeniowo, zob. też (Przyczyna, Skowronek 2006b: 231).

4. Rola metafor w dokumentach biskupów

Język, za pomocą którego biskupi mówią o pandemii, pokazuje ich stosunek do tego tematu. Nie ma on charakteru perswazyjnego⁸. Inaczej jest w przypadku języka polityków, muszą oni bowiem przekonać społeczeństwo do konieczności nakładania restrykcji, a tym samym muszą mu uzmysłwić, jak wielkim zagrożeniem jest epidemia. Metafory odgrywają bardzo ważną rolę w realizacji tej funkcji perswazyjnej. Według Teresy Dobrzyńskiej decydują o tym trzy ich cechy (Dobrzyńska 1994: 136–137). Po pierwsze, budzą one jednoznaczne skojarzenia, łatwo jest odczytać ich przenośne znaczenie, odbiorca jest już do nich przyzwyczajony. Powszechnie wiadomo, czym jest wojna, powódź czy pożar i dlatego można te zjawiska porównywać z chorobą. Są to tematy dobrze znane, nawet jeśli ktoś nie doświadczył ich osobiście, to na przykład czytał o nich. Obrazy wojny czy klęsk żywiołowych funkcjonują w zbiorowej świadomości choćby pod wpływem przekazów medialnych. Po drugie, metafory wydobywają cechy pożądane z punktu widzenia nadawcy, a ukrywają te niepożądane. Pandemia nazywana jest wojną, co wskazuje na jej wyłącznie złe strony. Skojarzenie z pożarem czy powodzią również uwydatnia tylko negatywne aspekty. Po trzecie, metafory sugerują jednoznaczną ocenę. Po zrozumieniu nośnika metafory, a więc odczytaniu przenośnego znaczenia na przykład metafory „pożar” (pandemia COVID-19 jest pożarem), uwypukleniu jej aspektu korzystnego z punktu widzenia nadawcy (pożar jest zawsze czymś złym, niszczącym), ocena tematu metafory jest prosta i nie wymaga refleksji. Epidemia jest zła, tak jak pożar niszczy, trzeba się przed nią bronić. Taka metaforyzacja nakłania do konkretnych postaw. Jak pisze A. Wojtukiewicz, „Metaforyka wojenna może sprzyjać mobilizacji społeczeństwa. Szczególnie w pierwszym okresie pandemii, kiedy Polacy byli zmuszeni do pozostawania w domu i izolacji, narracja wojenna mogła sprzyjać temu, by poważnie traktowali bieżącą sytuację i brali odpowiedzialność za zdrowie i życie całego społeczeństwa” (Wojtukiewicz 2020: 58).

⁸ Perswazję należy tu rozumieć jako „aktywność komunikacyjną, której celem jest wpłynięcie na przekonania, postawy i zachowania innych” (Pruś 2019: 57).

Mała liczba metafor w odniesieniu do pandemii w języku dokumentów episkopatu może sugerować, że nadrzędnym celem ich autorów — w przeciwieństwie do polityków — nie było przekonanie wiernych, że wirus jest czymś przerażającym, strasznym, że jest największym złem, jakie może człowieka spotkać. Owszem, wskazywane jest realne zagrożenie dla zdrowia, ale na pierwszy plan wysuwa się w tych dokumentach jednak troska o życie duchowe człowieka. Tu koncentruje się wymiar perswazyjno-dydaktyczny analizowanych tekstów⁹, a nie we fragmentach dotyczących pandemii. Ponadto, lektura opublikowanego w sierpniu 2021 roku listu przewodniczącego KEP pt. *Duszpasterstwo po pandemii* pokazuje, że Kościół w Polsce jako instytucja miał sceptyczny stosunek do wprowadzanych restrykcji, zatem nie poszukiwał środków językowych, które wzmacniałyby perswazyjność wypowiedzi zachęcających do uczestnictwa w mszach św. online czy przyjmowania komunii św. do rąk. Kościół proponował takie rozwiązanie, używał często słowa „zachęcamy”, ale nie emocjonalizował odbioru za pomocą metafor i nie wpływał tym samym mocno na postawy odbiorców. Trudno jest przekonywać do zachowań, które nie wydają się niezbędne. Przede wszystkim zaś trudno Kościołowi przekonywać wiernych, aby nie przychodzili do kościoła, nie korzystali z sakramentów.

We wspomnianym dokumencie *Duszpasterstwo po pandemii* przewodniczący KEP pisze m.in.:

[...] najpierw trzeba zwrócić uwagę na bezprecedensowe potraktowanie Kościoła przez państwo. Otóż państwo jednostronnie zawiesiło wszelkiego rodzaju zgromadzenia, na skutek czego Msze święte i nabożeństwa stały się po większej części niedostępne dla wiernych. Nic podobnego nie wydarzyło się w dwutysięcletniej historii Kościoła. Nie wydarzyło się też podczas wojen, bombardowań czy w czasach zarazy, często dotykającej ludność naszego kraju. Dokonano w ten sposób aktów, które do tej pory przysługiwały na mocy prawa kanonicznego tylko władzy kościelnej, i tylko z najpoważniejszych przyczyn (Gądecki 2021).

⁹ Określany jest on jako nadrzędny cel listów episkopatu Polski (Przyczyzna, Skowronek 2006a: 15).

Wojna jest tu wykorzystana nie jako metafora — funkcjonuje bowiem obok „zarazy”, a nie jest jej określeniem. Gądecki wyraża swój sprzeciw wobec działań polityków, jednoznacznie negatywnie ocenia restrykcje nakładane przez państwo na Kościół (dalej nazywa je interdyktem). Te słowa mogą też tłumaczyć, dlaczego w dokumentach episkopatu przez cały czas trwania pandemii pojawia się stosunkowo mało metafor, które w opisywanym kontekście pełnią przede wszystkim funkcję perswazyjną.

Można też zauważyć, że stanowisko biskupów ewoluowało w trakcie trwania epidemii. W początkowym jej okresie — zgodnie z nastrojami społecznymi — episkopat mocniej apelował o przestrzeganie restrykcji i bardziej ostrzegał przed chorobą, wzywał do solidarności społecznej. Z czasem jednak widać, że pojmowanie choroby w kategoriach zagrożenia porównywalnego z wojną słabnie, wzrasta zaś troska o możliwość uczęszczania do kościoła czy korzystania z sakramentów przez wiernych. W związku z tym język, za pomocą którego pisano o pandemii, stawał się coraz mniej metaforyczny i — co się z tym wiąże — coraz mniej perswazyjny.

Źródła

Apel Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski o porozumienie ponad podziałami w czasie walki z koronawirusem, Warszawa, 3 kwietnia 2020 r., <https://episkopat.pl/abp-gadecki-zachecam-do-porozumienia-ponad-podzialami-w-sprawie-wyborow-prezydenckich> (dostęp: 22.09.2021).

Gądecki S., 2021, *Duszpasterstwo po pandemii*, <https://www.ekai.pl/abp-stanislaw-gadecki-duszpasterstwo-po-pandemii> (dostęp: 12.09.2021).

Komunikat Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski w związku z możliwością pojawienia się koronawirusa na terenie Polski z 28 II 2020 r., <https://episkopat.pl/przewodniczacy-kep-o-koronawirusie-zachecam-duchowieństwo-i-wiernych-do-zachowania-zwiekszonej-ostroznosci-2> (dostęp: 18.09.2021).

- Komunikat Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski ws. zagrożenia koronawirusem, <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-kosciol-stosuje-sie-do-zalecen-sluzb-sanitarnych-ws-koronawirusa> (dostęp: 27.08.2021).
- Komunikat z posiedzenia Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski, Jasna Góra, 2 maja 2020 r., <https://episkopat.pl/biskupi-zachecamy-do-uczestnictwa-w-mszach-sw-z-zachowaniem-zasad-sanitarnych-2> (dostęp: 27.08.2021).
- List Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski do Premiera, 15 kwietnia 2020 r., <https://episkopat.pl/przewodniczacy-kep-apeluje-o-proporcjonalne-kryterium-ustalania-liczy-wiernych-w-kosciele-2> (dostęp: 15.09.2021).
- Nota Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski w związku z pandemią koronawirusa z 1.04.2020 r., <https://episkopat.pl/nota-komisji-nauki-wiary-konferencji-episkopatu-polski-w-zwiazku-z-pandemia-koronawirusa> (dostęp: 21.09.2021).
- Orędzie telewizyjne Przewodniczącego KEP z 14.03.2020 r., <https://episkopat.pl/abp-gadecki-zachecam-dokorzystania-z-dyspensy-od-uczestnictwa-w-niedzielnej-mszy-sw-2> (dostęp: 23.06.2022).
- Oświadczenie Rady ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski „Czas odpowiedzialności, solidarności, sprawiedliwości”, Wrocław, 26 marca 2020 r., <https://episkopat.pl/rada-ds-spoecznych-episkopatu-o-potrzenie-odpowiedzialnosci-solidarnosci-i-sprawiedliwosci-2> (dostęp: 23.06.2022).
- Podziękowanie bp. Romualda Kamińskiego, Przewodniczącego Zespołu KEP ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia za inicjatywy wspierające lekarzy w walce z koronawirusem, <https://episkopat.pl/podziekowanie-bp-romualda-kaminskiego-przewodniczacego-zespołu-kep-ds-duszpasterstwa-sluzby-zdrowia-za-inicjatywy-wspierajace-lekarzy-w-walce-z-koronawirusem> (dostęp: 22.09.2021).
- Słowo Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski wobec zmniejszania ograniczeń liczby osób mogących uczestniczyć w zgromadzeniach religijnych, 14 maja 2020 r.,

<https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-zachecado-korzystania-z-parafialnej-poslugi-duszpasterskiej> (dostęp: 15.08.2021).

Zarządzenie nr 1/2020 Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z dnia 12 marca 2020 r., <https://episkopat.pl/komunikat-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-4> (dostęp: 23.06.2022).

Literatura

Dobrzyńska T., 1994, *Mówiąc przenośnie... studia o metaforze*, Instytut Badań Literackich, Warszawa.

Gonera M., 2020, *Funkcjonowanie Kościoła katolickiego w Polsce w czasie pandemii koronawirusa*, „Com.press” 3(2), s. 88–99.

Jankosz M., 2021, *Perswazyjna funkcja werbalnych i niewerbalnych metafor na przykładzie konferencji polskiego rządu podczas tzw. trzeciej fali epidemii COVID-19*, „Res Rhetorica” 8(3), s. 75–90, doi: 10.29107/rr2021.3.4

Lakoff G., Johnson M., 1988, *Metafory w naszym życiu*, Krzeszowski T.P. (przekł.), Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

Pastwa R.J., 2021, *Reakcja na zagrożenie koronawirusem — analiza publikowanych treści w początkowej fazie epidemii na oficjalnej stronie Konferencji episkopatu Polski*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 37, s. 169–188, doi: 10.18276/cto.2020.37-10

Pruś J., 2019, *Argumentacja semantyczna — podstawowe pojęcia i problemy definicyjne*, „Res Rhetorica” 6(4), s. 56–76, doi: 10.29107/rr2019.4.3

Przyczyna W., Skowronek K., 2006a, *Język listów pasterskich episkopatu Polski w latach 2000–2004*, w: Sarzyńska T., Tokarski R. (red.), *Człowiek i sacrum. O pojęciach religijnych w języku i kulturze*, Towarzystwo Naukowe Sandomierskie, Sandomierz, s. 13–32.

Przyczyna W., Skowronek K., 2006b, *Sprawność komunikacyjna w listach pasterskich (na przykładzie Konferencji Episkopatu Polski w latach 2000–2004)*, w: Borawski S., Hawrysz M. (red.), *Zielonogórskie seminaria polonistyczne*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, s. 227–240.

- Skowronek K., 2006, *Między sacrum a profanum. Studium językoznawcze listów pasterskich Konferencji Episkopatu Polski (1945–2005)*, Wydawnictwo Lexis, Kraków.
- Skowronek K., Przyczyna W., 2007, *Raport o stanie języka polskiego w Kościele Rzymskokatolickim w świetle Ustawy z dnia 7 października o języku polskim (na przykładzie listów pasterskich episkopatu Polski w latach 2000–2004)*, w: Wołańska E. (red.), *Polszczyzna publiczna początku XXI wieku*, Rada Języka Polskiego przy Prezydium PAN, Warszawa, s. 59–60.
- Sontag S., 1999, *Choroba jako metafora. AIDS i jego metafora*, Anders J. (przekł.), Wydawnictwo PIW, Kraków.
- Sznajderman M., 1994, *Zaraza. Mitologia dżumy, cholery i AIDS*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Wojtak M., 2006, *Styl religijny we współczesnej polszczyźnie*, „Stil” 5, s. 139–146.
- Wojtukiewicz A., 2020, *Pandemia COVID-19 — metaforyka w głównych wydaniach polskich dzienników telewizyjnych*, „Com.press” 3(2), s. 50–67.

Streszczenie

Celem artykułu jest pokazanie, jakim językiem episkopat Polski w swoich listach i komunikatach wypowiadał się na temat pandemii COVID-19 od jej rozpoczęcia do sierpnia 2021 roku. Problemem badawczym jest odpowiedź na pytanie, jaką rolę w tym języku odgrywały metafory. Materiał badawczy stanowią dokumenty opublikowane na stronie Konferencji Episkopatu Polski. W pierwszej części tekstu zostanie opisane zjawisko metaforyzacji w odniesieniu do choroby, w drugiej przedstawi się rodzaje metafor wykorzystywanych przez biskupów, w trzeciej pokazany zostanie charakter tych metafor, a w czwartym funkcja, jaką one pełniły.

Słowa kluczowe: język, Konferencja Episkopatu Polski, metafora, pandemia COVID-19

Summary

Metaphors in the Pandemic Language of the Polish Episcopate

The aim of the article is to show the language of the Polish Episcopate used in its letters and messages regarding the COVID-19 pandemic from its beginning until August 2021. The research problem was to inquire about the role of metaphors used. The research material consisted of documents published on the website of the Polish Bishops' Conference. The first part of the paper describes the phenomenon of metaphorisation in relation to disease, the second presents the types of metaphors used by the bishops, the third one presents the nature of these metaphors, while the fourth one describes the role they played.

Key words: COVID-19, language, metaphor, Polish Bishops' Conference